

KASB-HUNAR TA'LIMI

ILMIY-USLUBIY, AMALIY, MA'RIFIY JURNAL

2024, 7-son

KASB-HUNAR TA'LIMI

Профессиональное образование
Professional education

Ilmiy-uslubiy, amaliy, ma'rifiy jurnal
2024-yil, 7-son

Muassislar:

Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi,
Pedagogik innovatsiyalar, professional
ta'lim boshqaruv hamda pedagog kadrlarni qayta
tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti

Bosh muharrir: Z.Y.XUDAYBERDIYEV

Ijrochi direktor: H.SIROJIDDINOV

Tahrir hay'ati:

M.XOLMUXAMEDOV, R.X.JO'RAYEV,

A.Q.JALALOV, A.R.XODJABAYEV

J.SH.SHOSALIMOV, A.NABIYEV,

A.A.HASANOV, H.SIROJIDDINOV,

K.M.GULYAMOV

Jurnal 2000-yildan nashr etila boshlangan.
O'zbekiston matbuot va axborot agentligida
2007-yil 3-yanvarda qaytadan ro'yxatga olinib,
0109-raqamli guvohnoma berilgan.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Vazirlar
Mahkamasi huzuridagi Oliy Attestatsiya komissiyasi
tomonidan 2017 yil 29 avgustdagi 241/8 qarori
bilan Pedagogika fanlari bo'yicha dissertatsiyalar
yuzasidan asosiy ilmiy natijalarni chop etishga
tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

Manzil: 100095, Toshkent sh., Olmazor tumani

Universitet ko'chasi, 2-uy

Tel.: 90-979-75-89; 94-677-90-32;

E-mail: kasbhunartalimi@mail.ru,

ksbjurnal@inbox.uz.

Nashr uchun mas'ul

H.Sirojiddinov

Sahifalovchi:

I.Sirojiddinov

Tahririyat fikri muallif nuqtai nazariga to'g'ri
kelmasligi mumkin.

Tahririyatga yuborilgan maqolalar tahrir etilmaydi
va egasiga qaytarilmaydi.

Jurnaldan ko'chirib bosilganda "Kasb-hunar ta'limi"
jurnalidan olingani izohlanishi shart.

Bosishga ruxsat etildi: 22.08.2024-yil.

Bichimi 60x84 1/8

Bosma tabog'i 10. Adadi 60 nusxa.

Buyurtma "PROFIEDUPRESS" MChJ

bosmaxonasida chop etildi.

Korxona manzili: Toshkent shahri, Sirg'ali tumani,

Yangi Sirg'ali ko'chasi, 18-uy

МУНДАРИЖА

Ergasheva G.A. Bo'lajak pedagoglarning kasbiy shakllanishida kompetensiyasining ahamiyati	3
Temurova G.X. Mehnat va predmetli amaliy ta'lim texnologiyasi fanining tarkibi, maqsad va vazifalari, metodlari va umumiy masalalari ..	7
Saydullayev Z.E. Ta'lim jarayonida zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish	13
Eshpo'latova H.B. Ta'lim muassasalarida shaxsga yo'naltirilgan ta'limning ijtimoiy pedagogik zaruriyati	17
Nishonov A.T. Virtual texnologiyalar asosida bo'lajak informatika fani o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirishning metodik jihatlari	20
Kabulova S.E. Kouching texnologiyalari asosida bulajak pedagoglarni kasbiy faoliyatga tayyorlashni takomillashtirishning mazmuni	24
Мусаева Г.К. Понятие и значение в современной педагогике	28
Aripova Sh.A. Bo'lajak mutaxassislarning boshqarish strategiyalarini ishlab chiqish pedagogik muammo sifatida	32
Rajabov A.X. Raqamli texnologiya asrida umumta'lim muassasalari o'quvchilarining axborotni saralash va foydalanishdagi jarayonni to'g'ri nazorat qila olish metodikasi	36
Shirmatova G.I. Texnologik ta'lim mutaxassislarining konstruktorlik kompetensiyalarini zamonaviy texnologiyalar vositasida takomillashtirish	41
Узюков Ш.З. Олий таълимда талабаларнинг интеллектуал компетенциясини шакллантириш имкониятлари	45
Шарипова Н.Ш. Проведение урока с pre-while post stage	50
Isabayeva A.Y. Tayanch adabiy kompetensiyalari tushunchasi va ularni shakllantirishning pedagogik mazmuni	54
Esanov U.D. Rus tilini o'qitishda xorijlik talabalarining kommunikativ kompetensiyasini shakllantirish usullarini tahlil qilish	57
Абдиева Ф.Ф. Мактабгача таълим ташкилоти директорларини жамонаи бошқаришда касбий сифатларни шакллантиришнинг педагогик шарт-шароитлари	61
Xushnazarov F.R. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida jismoniy madaniyatni shakllantirishda tizimli yondashuni takomillashtirish	66
Inamov D.D., Ibroximova G.S. Umumta'lim maktablarida musiqa darslari vositasida o'quvchilarning axloqiy fazilatlarini shakllantirish ..	70
Хантов Б.Ш. Проблемная технология обучения и эффективность в современном образовании	74
Islomova E.Y. Badiiy matnda presuppozitsiya	78
Yuldasheva D.M. Shimoliy va Janubiy Amerika tub aholisi tillari va ularning kelib chiqishi tarixi	82
Movlyankulova M.X. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida rahbar xodimlarning kreativ faoliyat jarayonida foydalanadiga texnologiyalar ..	85
Raximov A.A. Manaviy-marifiy faoliyat prinsiplari o'kituvchi faoliyati da	89
Ibodova M.N. Akademik litseylarda biologiya fanini o'qitishning integrativ texnologiyalari va metodik ta'minoti	97
Ulug'bekova G.J. Tibbiyot ta'limida anatomiya fanini o'qitishning ahamiyati	102
Xoshimov S.N. Talabalarining tadqiqotga jalb etilishini rivojlantirishning hozirgi tendentsiyalari va muammolari	106
Temirova O.M. Yuqori sinf o'quvchilarining psixo-pedagogik hususiyatlari va ma'naviy-axloqiy prinsiplar qat'iylashuvining zaruriya ti	110
Yuldasheva D.T. Mehnat tarbiyasi vositasida maktabgacha yoshdagi bolalarda kognitiv faoliyatini rivojlantirishning ahamiyati	114
Abidova N.Q. Daktil nutqining og'zaki va yozma nutq shakllari bilan munosabati	119
To'raqulova S.B. O'quvchilarning individual hususiyatlarini aniqlash: neyropedagogik diagnostika metodlari	124
Xusnuddinova Z.X. Ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalarda predmet tasavvuri va ko'ruv idrokining o'ziga xos hususiyatlari	129
Tulaganovna M.N. Xalq dostonlarida ijtimoiy-siyosiy munosabatlarni va ma'muriy-hududiy bo'linishni ifodalovchi leksemalar	133

Siddiqov B.S., Quldashev M.G. “Temurbeklar maktabi” o’quvchilarining ma’naviy kompetentligini jadidchilarning pedagogik qarashlari asosida shakllantirish dolzarb pedagogik zaruriyat	136
Tursunov Q., Umirzoqova M.B., Bakiyeva Q.O. Bo’lajak boshlang’ich sinf o’qituvchilariga matematik hisoblashlarning qulay usullari haqi da.....	140
Xayitov L. Inklyuziv ta’lim tizimining shakllanishida defektologlarning kasbiy tayyorgarligi	147
Burxonov Sh.Sh. O’quvchilarni xalqaro baholash dasturi orqali o’qish, matematika va tabiiy-ilmiy savodxonliklarini o’rganish texnologiyalarini yaratish tajribalari	151
Otakuziev N.N. Bo’lajak jismoniy madaniyat o’qituvchilarida valeologik madaniyatni rivojlantirishning pedagogik zarurati	158
Buvrayev A.R. Talabalarining intellektual salohiyatini shakllantirish va bilim olishga yo’naltirish	163
Lutfullayev J.A. ”Muvozanat” romanida ma’naviy-axloqiy muammolarning badiiy talqini	168
Soberova M.S. Badiiy mahoratning izohlanishi talqini (Abdulla Qahhor asarlari misolida)	174
Kazimbetova Z.M. Qoraqalpoq tili darslarida o’quvchilarda refleksiya ko’nikmalarini rivojlantirishda o’yin texnologiyalarining ahamiyati ...	178
Akramova Z.B. Boshlang’ich sinf matematikasini o’qitishda rang tasvirga oid masalalarning o’rni	184
Ботиров X.X. Мактаб таълимида рақобат мухитини яратиш бўйича АКШ тажрибаси	187
Saburov A.K. Sport mashg’ulotlari jarayonini tashkil etish asoslari ..	194
Hamidova L.K. Oliy pedagogik ta’limda aralash o’qitish modellaridan foydalanish – pedagogik muammo sifatida	199
Yusupova N.A. Kimyo o’qitish nazariyasi va amaliyotida talabalarining funksional savodxonlikni baholash pedagogik muammo sifatida	205
Sheraliyeva N.A. Boshlang’ich ta’limda tarbiya darslarini samarali tashkil etishning didaktik imkoniyatlari	210
Adilova M. Dizartriyada logopedik massaj asosida orofatsial kamchiliklarni bartaraf etish	215
Xudaykulov J.N. Ona tili va o’qish savodxonligi fanini o’qitishda uzviylikni ta’minlashning pedagogik-psixologik asoslari	221
Asqarov I.B. Kreativ yondashuv asosida talabalarining ilmiy-tadqiqotchilik faoliyatiga tayyorlashning tarkibiy komponentlari	225
Abduraimova S.K. Innovatsion yondashuv asosida bo’lajak boshlang’ich sinf o’qituvchilarining kreativlik qobiliyatini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari	231
Mashrapov Q.O. Texnik oliy ta’lim muassasalari ta’lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanishning afzallik tomonlari	236
Narimova V.P. Ta’lim va hayot o’rtasidagi bog’liqlik tamoyili asosida maktab o’quvchilarida kimyo faniga qiziqishini shakllantirish	243
Usanov S.A. Oliy ta’limda talabalar o’quv faoliyati boshqaruv tizimini takomillashtirishning nazariy-metodologik asoslari	247
Omonov B.O. Maktabgacha ekologik ta’lim-tarbiyaning xalqaro tajribasini milliy ta’lim tizimiga integratsiya qilish zarurati	253
Qodirova X.N. O’qituvchining diagnostik faoliyatida diagnostik model tizimi	259
Xasanova O.Q. O’rganishga undovchi ish muhitida xatolarga yondashish masalasi	265
Ilyasov A.S., Rabbimova M.S. Fiziologiya va inson salomatligi darslarida qr kod o’quv dasturidan foydalanib mashg’ulot o’tkazishning afzalliklari.....	269
Normurodova S. Scratch dasturlash tili yordamida 1-sinf o’quvchilarining diqqatlarini oshirish imkoniyatlari.....	275
Abduraxmonova D.Y. Bo’lajak boshlang’ich sinf o’qituvchilarini o’qitish jarayonida nutq o’stirishning asosiy yo’nalishlari	281

AKADEMIK LITSEYLARDA BIOLOGIYA FANINI O'QITISHNING INTEGRATIV TEXNOLOGIYALARI VA METODIK TA'MINOTI

IBODOVA MAHFUZA NAMOZOVNA

Navoiy davlat pedagogika instituti, Biologiya kafedrası dotsenti

Annotatsiya: Mazkur maqolada akademik litseylarda biologiya fanini o'qitishning integrativ yondashuv asosida o'quvchilarda tayanch va fanga doir xususiy kompetentsiyalarni shakllantirishning nazariy asoslari yoritilgan.

Kalit so'zlar: integrativ yondashuv, tayanch va fanga doir kompetentsiyalar, bilish faolligi, ta'lim tizimi, axborotlashtirish.

Аннотация: В данной статье описаны теоретические основы формирования базовых и специальных компетенций учащихся на основе интегративного подхода преподавания биологии в академических лицеях.

Ключевые слова: интегративный подход, базовые и научные компетенции, познавательная деятельность, образовательная система, информация.

Abstract: This article describes the theoretical foundations for the formation of basic and special competencies of students based on the integrative approach to teaching biology in academic lyceums.

Key words: integrative approach, basic and scientific competencies, cognitive activity, educational system, information.

O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish kontsepsiyasida «O'qitish metodikasini takomillashtirish, ta'lim-tarbiya jarayoniga individuallashtirish tamoyillarini bosqichma-bosqich tatbiq etish, xalq ta'limi sohasiga zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va innovatsion loyihalarni joriy etish» vazifalari belgilangan. Bu borada o'quvchilarda tayanch va fanga doir kompetentsiyalarni shakllantirishning biologik va informatsion tarkibiy asoslarini aniqlashtirish, integrativ yondashuvga asoslangan biologiya fanini o'qitishning «komp'yuterli ta'lim metodi»ni ta'lim amaliyotiga joriy etish mexanizmini takomillashtirish, xususiy kompetentsiyalarni shakllantirishning metodik tizimini ishlab chiqish ta'lim sifati va samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Dunyo hamjamiyati tomonidan ta'limni barqaror taraqqiyot, globallashtirish va integratsiyalashuv jarayonlariga moslashtirishda tabiiy fanlar,

jumladan, biologiya fanining ta'lim oluvchilarda sog'lom turmush mada niyati, valeologik va ekologik kompetentlikni rivojlantirishdagi ta'siriga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bu esa akademik litseyning kompetentsiyaviy yondashuvga asoslangan texnologiyalashtirilgan shakllari, o'qitishning amaliy birligini ta'minlash imkoniyatlariga yo'nal tirilgan simulyatsion tizimlar, mustaqil tadqiqotchilik ko'nikmalarini rivojlantiruvchi virtual laboratoriyalarga bo'lgan qiziqish va talabni kuchaytirmoqda.

Respublikamizda ta'lim tizimini axborotlashtirish, pedagogik va axborot texnologiyalarini integratsiyalash, o'qitish jarayoniga elektron va masofaviy ta'limni joriy qilish A.A.Abduqodirov, M.M.Aripov, U.Sh.Begimqulov, R.X.Djuraev, N.I.Taylaqov, Sh.Abduraimov, D.N.Mamatov; biologiya o'qitish metodikasini takomillashtirish, o'quvchilarda tayanch va fanga doir xususiy kompetentsiyalarni shakllantirish: A.T.G'ofurov, J.O.Tolipova, M.Lutfullaev,

G.S.Ergasheva, A.K.Raximov, I.Azimov, N.J.Toshmanov kabilar tomonidan tadqiq qilingan.

Mustaqil davlatlar hamdo'stligi mamlakatlarida o'quvchilarning bilish faolligini oshirish, integrativ ta'lim yondashuvlari, tayanch va fanga doir xususiy kompetentsiyalarni shakllantirish muammolari: S.L.Atanasyan, L.G.Axmetov, V.P.Bespalko, G.A.Berulova, L.O.Bilimxanova, M.M.Bondaruk, O.V.Berejnaya, Z.I.Valieva, O.YU.Marchukova, I.V.Nikishina, L.V.Pivovarova, N.Z.Smirnova, N.F.Radionova, A.P.Tryapitsina, L.I.Svetkova, A.V. Shutenko, A.I.Yudin, A.V.Xutorskoy kabi olimlar tomonidan o'rganilgan.

Xorijiy davlatlarda oliy ta'lim jarayoniga integrativ texnologiyalarni joriy qilish, pedagogik va axborot texnologiyalarni rivojlantirish, o'quvchilarning bilish va tadqiqotchilik faoliyatini shakllantirish sohasida C.Veld, S.H.Irons, A.A.Levesque, S.R.Simonson, S.E.Shadle, D.F.Slish, M. K.Smith, C.Trujillo, A.Sorgo, B.J.Tewksbury, M.P.Shaver, J.H.Hageman, S.Hennessy, J.D.Walker kabilar tadqiqot olib borgan.

Yuqorida keltirilgan tadqiqotlarda ta'limda integrativ texnologiyalardan foydalanish, o'quvchilarning tayanch va fanga doir xususiy kompetentsiyalarini shakllantirish sohasida nazariy va amaliy ahamiyatga ega ayrim yondashuvlar ilgari surilgan bo'lsa-da, akademik litseylarda biologiya fanini o'qitishda elektron ta'lim resursidan foydalangan holda integrativ yondashuv asosida o'quvchilarning biologiya faniga oid tayanch va fanga doir xususiy kompetentsiyalarini shakllantirish metodikasi maxsus tadqiq qilinmagan.

• Umumiy kompetensiyalar – umumta'lim muassasalari o'quv rejasidan o'rin olgan barcha o'quv fanlari mazmuni va

o'qitish jarayoni orqali tarkib toptiriladigan kompetensiyalar sanaladi.

• Xususiy (biologik) kompetensiyalar – biologik ta'lim-tarbiya jarayonida DTS bilan me'yorlangan bilim, ko'nikma va malakalar asosida tarkib toptiriladigan kompetensiyalar hisoblanadi.

• Fanlararo kompetensiyalar- o'quv rejadan o'rin olgan ijtimoiy-gumanitar, tabiiy-matematik va amaliy o'quv fanlarni o'qitishda o'zaro fanlararo bog'lanishlarni amalga oshirish orqali tarkib toptiriladigan kompetensiyalar nazarda tutiladi. Biologiya fanidan o'quvchining kompetensiyasi – biologiya fani bo'yicha egallagan bilim, ko'nikma va malakalarini kundalik hayotida duch keladigan amaliy va nazariy masalalarni yechishda foydalanish va amaliyotda qo'lay olish qobiliyatidir.

Biologiya o'qituvchisi o'quvchilarda yuqorida qayd etilgan tayanch kompetensiyalarni tarkib toptirish maqsadida o'quv fani mazmunini tahlil etishi, o'qitishning barcha shakllari: dars, darsdan tashqari, ekskursiyalar va sinfdan tashqari mashg'ulotlarda olib boriladigan ishlarni tizimli va bir-biriga uzviy ravishda amalga oshirishni loyihalashi lozim.

Tayanch kompetensiyasi o'z ichiga kommunikativ kompetensiya, axborotlar bilan ishlash, o'zini o'zi rivojlantirish kompetensiyasi, Ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasi, milliy va umummadaniy kompetensiya, matematik savodxonlik, fan va texnika yangiliklaridan xabardor bo'lish hamda foydalanish kompetensiyalarini oladi.

Kommunikativ kompetensiya -jamiyatda o'zaro muloqotga kirishish uchun ona tili va birorta xorijiy tilni mukammal o'zlashtirish hamda muloqotda samarali foydalana olish;

o'z fikrini og'zaki va yozma tarzda aniq va tushunarli bayon qila olish, mavzudan kelib chiqib savollarni mantiqan to'g'ri qo'ya olish va javob berish;

ijtimoiy moslashuvchanlik, o'zaro muloqotda muomala madaniyatiga amal qilish, jamoaviy hamkorlikda ishlay olish;

muloqotda suhbatdosh fikrini hurmat qilgan holda o'z pozitsiyasini himoya qila bilish, uni ishontira bilish;

turli ziddiyatli vaziyatlarda o'z ehtiroslarini boshqarish, muammo va kelishmovchiliklarni hal etishda zarur (konstruktiv) bo'lgan qarorlarni qabul qila olish;

Axborot bilan ishlash-mavjud axborot manbalaridan (internet, televizor, radio (audioo-video yozuv), telefon, kompyuter, elektron pochta va boshq.) foydalana olish;

media vositalardan zarur bo'lgan axborotlarni izlab topa olish, saralash, qayta ishlash, uzatish, saqlash, xavfsizligini ta'minlash va foydalanishda media-madaniyatga rioya qilish;

ma'lumotlar bazasini yarata olish, asosiylarini tanlay olish va ularni tahlil qila bilish;

kundalik faoliyatda uchraydigan hujjatlar bilan ishlay olish (oddiy tabriknomalar yoza olish, anketalarni to'ldirish, mehmonxona ro'yxatida o'zi to'g'risidagi ma'lumotlarni qayd eta olishi va boshqalar.)

Shaxs sifatida o'z-o'zini rivojlantirish kompetensiyasi: shaxs sifatida doimiy ravishda o'z-o'zini rivojlantirish, jismoniy, ma'naviy, ruhiy va intellektual kamolotga intilish;

hayot davomida o'qib-o'rganish, bilim, tajribani mustaqil ravishda muntazam oshirib borish;

o'z xatti-harakatini adekvat baholash, o'zini nazorat qila bilish, halollik, to'g'rilik kabi sifatlarga ega bo'lish;

o'qib-o'rganganlari va hayot tajribasidan foydalangan holda kundalik turmushda uchraydigan muammolarni hal eta olish.

Ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasi. Jamiyatda bo'layotgan voqea, hodisa va jarayonlarga dahldorlikni his etish va faol ishtirok etish;

o'zining fuqarolik burch va huquqlarini bilishi, unga rioya qilish (ya'ni xaridor, saylovchi, mijoz, ishlab chiqaruvchi sifatida faoliyat yurita olish);

mehnat va fuqarolik munosabatlarida muomala, iqtisodiy, huquqiy madaniyatga ega bo'lish;

kasbiy mavqeyining o'sishiga intilish bilan jamiyat va oilasi manfaatlari uchun xizmat qilish, yordamga muhtojlarga saxovatli bo'lish

Umummadaniy kompetensiya. Vatanga sadoqatli, insonlarga mehr-oqibatli hamda umuminsoniy va milliy qadriyatlarga e'tiqodli bo'lish;

badiiy va san'at asarlarini tushunish, ta'sirlana olish;

orasta kiyinish, yurish-turishda madaniy me'yorlarga va sog'lom turmush tarziga amal qilish,

umumbashariy ahamiyatga ega bo'lgan qadriyatlarni (urf odatlar, marosimlar, milliy-madaniy an'analar va h.k.) bilish, unga hurmat bilan munosabatda bo'lish;

o'zgalarga nisbatan mehr-muruvvat, saxiylik, o'zgalarining dunyoqarashi, diniy e'tiqodi, milliy va etnik hususiyatlari, an'ana va marosimlarini hurmat qilish;

xalqning tarixiy, ma'naviy va madaniy merosini avaylab asrash, jamiyatda o'rnatilgan odob-axloq qoidalariga rioya qilish.

Matematik savodxonlik, fan va texnika yangiliklaridan xabardor bo'lish hamda foydalanish: aniq hisob-kitoblarga asoslangan holda, shaxsiy, oilaviy, kasbiy va iqtisodiy rejalarini tuza olish;

shaxsiy, ijtimoiy va iqtisodiy munosabatlarda hisob-kitob bilan ish yuritish; kundalik faoliyatda turli formula,

model, chizma, grafik va diagrammalarni o'qiy olish va foydalanish;

inson mehnatini yengillashtiradigan, mehnat unumdorligini oshiradigan va qulay shart-sharoitga olib keladigan fan va texnika yangiliklaridan xabardor bo'lish hamda foydalana olish.

Xususiy kompetensiyalar tayanch kompetensiyalardan foydalanilgan holda shakllantiriladi¹. Bunda o'quv rejada belgilangan har bir fanning xususiyatidan, maqsad va vazifalaridan kelib chiqqan holda o'qitish jarayonida, ya'ni o'quv mashg'ulotlarida –dars, laboratoriya, amaliydarlar, darsdan va sinfdan tashqari tashkil etiladigan mashg'ulotlarda o'qituvchi tomonidan tavsiya etilgan mustaqil ishlarni bajarish davomida o'quvchilarda xususiy kompetensiyalar yuzaga kelishi ta'minlanadi. Har bir fan doirasida o'ziga xos xususiy kompetensiyalar rivojlantiriladi. Buning uchun o'quvchilarda faqat bitta fan doirasidagi bilimlar emas, balki qator fanlardan majmuaviy tarzda amalga oshirishi lozim. Masalan, o'quvchining biologiya fanidan egallagan ilmiy-nazariy ma'lumotlaridan kelgusida olib boradigan hayot faoliyatida qo'llay olishi talab qilinadi. Tayanch va xususiy kompetensiyalarning uygu'nligi va bir-birini taqozo qilishi esa o'quvchida haqiqiy biologik kompetensiyalar rivojlanishiga olib keladi.

Xususiy kompetensiyalar tayanch kompetensiyalardan foydalanilgan holda shakllantiriladi². Bunda o'quv rejada belgilangan har bir fanning xususiyatidan, maqsad va vazifalaridan kelib chiqqan

holda o'qitish jarayonida, ya'ni o'quv mashg'ulotlarida –dars, laboratoriya, amaliydarlar, darsdan va sinfdan tashqari tashkil etiladigan mashg'ulotlarda o'qituvchi tomonidan tavsiya etilgan mustaqil ishlarni bajarish davomida o'quvchilarda xususiy kompetensiyalar yuzaga kelishi ta'minlanadi. Har bir fan doirasida o'ziga xos xususiy kompetensiyalar rivojlantiriladi. Buning uchun o'quvchilarda faqat bitta fan doirasidagi bilimlar emas, balki qator fanlardan majmuaviy tarzda amalga oshirishi lozim. Masalan, o'quvchining biologiya fanidan egallagan ilmiy-nazariy ma'lumotlaridan kelgusida olib boradigan hayot faoliyatida qo'llay olishi talab qilinadi. Tayanch va xususiy kompetensiyalarning uygu'nligi va bir-birini taqozo qilishi esa o'quvchida haqiqiy biologik kompetensiyalar rivojlanishiga olib keladi.

Jahonda tabiiy fanlar, jumladan, biologiyani o'qitish jarayonida o'quvchilarning ijtimoiy ilmiy dunyoqarashini rivojlantirish, akademik litsey ta'lim tizimida fanlarni integratsiyalab o'qitish mexanizmlarini yaratish, pedagogik va didaktik asoslarini aniqlash hamda amaliyotga tatbiq etish, biologik bilimlarni kundalik va hayotiy faoliyatda qo'llay olish layoqatini oshirish, bilimlarni to'liq o'zlashtirish texnologiyasini takomillashtirish, vitagen ta'limni qo'llash borasida ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda.

Mazkur tadqiqotlar darslarda pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini integrativ yondashuv asosida qo'llash, o'quvchilar kompetensiyalarini shakllantirish imkoniyatlarini kengaytirmoqda.

Mamlakatimizda ta'lim sohasini rivojlantirish, ta'lim muassasalari moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, ta'lim muassasalarini yuqori malakali mutaxassislar bilan ta'minlash borasida amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohotlar o'qitish jarayoniga xalqaro tajribalarni

1 Tolipova J.O , G'ofurov A.T. Biologiya o'qitish metodikasi. (pedagogika oliy o'quv yurti talabalari uchun darslik) 2007 y

2 Tolipova J.O Biologiyani o'qitishda pedagogik texnologiyalar. Darslik . Toshkent 2011 y

samarali tatbiq etish, o'quvchilarning tabiiy-intellektual qobiliyatini rivojlantirishda integrativ ta'lim texnologiyalaridan foydalanish darajasini oshiradi.

Shu sababli integrativ yondashuv asosida o'quvchilarda tayanch va fanga doir xususiy kompetentsiyalarni shakllantirish metodikasini elektron ta'lim resurslaridan foydalanish asosida takomillashtirish lozim.

O'quvchilarda tayanch va fanga doir kompetentsiyalarni shakllantirishning pedagogik va informatsion tarkibiy asoslarini aniqlashtirish; integrativ yondashuvga asoslangan o'qitishning ta'lim amaliyotiga joriy etish mexanizmini takomillashtirish, shuningdek o'quvchilarda tayanch va fanga doir xususiy kompetentsiyalarni shakllantirishning metodik tizimini ishlab chiqish kerak.

Ilmiy izlarnishlar asosida ta'limda integrativ yondashuvni qo'llash orqali:

-o'quvchilarda tayanch va fanga doir xususiy kompetentsiyalarni shakllantirishda integratsiyalashgan yondashuvlarga (kogerentlik, sinektika, introektsiya) asoslangan elektron axborot-ta'lim resursi ishlab chiqish;

-integrativ yondashuv asosida o'quvchilarda tayanch va fanga doir xususiy kompetentsiyalarni shakllantirish ning axborot-metodik ta'minoti yaratish;

-akademik litseylarda biologiya fanidan virtual laboratoriyalarni tashkil etish metodikasi ishlab chiqish;

-elektron ta'lim muhitida o'quvchilarning tayanch va fanga doir xususiy kompetentsiyalarini shakllantirishga xizmat qiladigan metodik tavsiyalar ishlab chiqish natijasida ta'lim samaradorligiga hissa qo'shish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Tolipova J.O, G'ofurov A.T Biologiya o'qitish metodikasi (akademik litsey va kasb – hunar kolleji biologiya o'qituvchilari uchun metodik qo'llanma) Toshkent. 2. Tolipova J.O , G'ofurov A.T. Biologiya o'qitish metodikasi. (pedagogika oliy o'quv yurti talabalari uchun darslik) 2007 y Bilim. 2004y
3. Tolipova J.O Biologiyani o'qitishda pedagogik texnologiyalar. Darslik . Toshkent 2011 y
4. M.N. Ibodova Akademik litseylarda biologiya fanini o'qitishda integrativ texnologiyalardan foydalanishni tashkil etishning metodik tizimi. Uzluksiz ta'lim Toshkent . 2023 y. № 6 B- 126-129 bet .
5. M.N. Ibodova Improving the methodology of using OF electronic educational Resources in improving the effectiveness of teaching the subject " ZOOLOGY" In pedagogical higher educational institutions International scientific research journal ISSN: 2776-0979, Volume 4, Issue 3, Mar., 2023
6. M.N. Ibodova. Akademik litseylarda biologiya fanini o'qitishning integrativ texnologiyalarni takomillashtirish. O'zMU xabarлари. Vestnik NUUZ ASTA NUUZ Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston milliy universiteti ilmiy jurnali 2023 y 1/12/2 B 93-96